

DE GARDE VAN ESEN

‘Waaruit komt dat er velen bidden en niet verkrijgen?
Omdat zij niet bidden gelijk het behoort of dingen begeren
die hun schadelijk of min profijtig zijn.’

‘Wat is onze naaste beminnen als onszelf?
Zo beminnen, dat wij hem geen kwaad doen welk wij
zelf niet zouden willen lijden, en hem het goed zoeken te
bewijzen dat wij ons zelf wensen.’

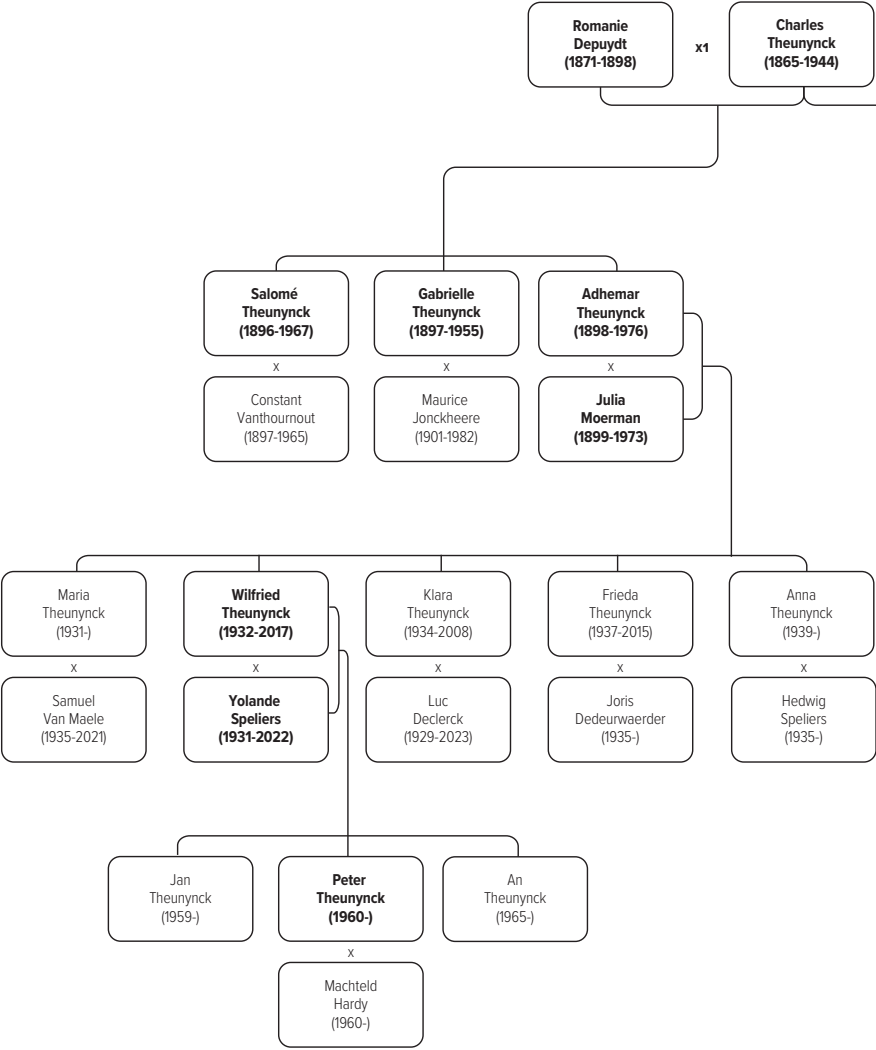
‘Wat leert ons Christus te doen aan onze vijanden?
Hij leert ons al ongelijk te vergeven, voor onze vijanden te
bidden en ook het kwaad met goed te verlonen.’

Uit: *Catechismus of Christelijke Leering ten gebruike der
katholieke jonkheid en andere geloovigen des bisdoms van
Brugge* (1891)

Een foto van Adhemar Theunynck
als veldwachter van Esen.

STAMBOOM VAN DE FAMILIE THEUNYNCK

Najaar 1977

Ik ben zeventien en lig op een opklapbed in een zonovergoten woonkamer in de Brugsesteenweg in Eeklo. In dat Oost-Vlaamse stadje tussen Gent en Brugge streken mijn West-Vlaamse ouders in 1959 neer, nadat mijn vader er werk had gevonden in een pas opgerichte school voor land- en tuinbouw.

Een maand lang moet ik zo veel mogelijk liggen, nadat er bij een minivoetbalwedstrijd een stukje van mijn heup is afgebroken.

In zijn bureau, een ruimte die door een glazen schuifdeur van de woonkamer afgescheiden is, zit mijn vader te lezen. Hij houdt een groene ringmap in zijn handen. Plots haalt hij zijn zakdoek boven, snuit luid zijn neus en lijkt een traan weg te pinken. Ik heb hem slechts één keer eerder zien huilen.

‘Wat lees je, va?’

‘Brieven.’

‘Welke brieven?’

‘Van mijn vader, van toen hij na de oorlog in het kamp zat.’

‘Het kamp?’

‘Het interneringskamp in Oostduinkerke.’

‘Waarom zat hij vast?’

‘Hij was een flamingant.’

‘En dan werd je opgesloten?’

‘In bepaalde gevallen.’

‘Trieste brieven?’

‘Het waren moeilijke tijden.’

‘Mag ik ze ook eens lezen?’

‘Later misschien.’

Na een maand mag ik weer naar school. Ik heb veel in te halen. Limieten, afgeleiden, Eerste Wereldoorlog, Russische Revolutie, Latijnse stamtijden, de ‘allegorie van de grot’ en de gifbeker van Socrates. De scène met mijn vader en de groene map raakt ondergesneeuwd tot ik haar compleet vergeten ben.

Een lastige legpuzzel

September 2017

Een zeldzaam zachte nazomerdag. Mijn vader, Wilfried Theunynck, ligt op zijn verduisterde kamertje in woonzorgcentrum Avondzegen stil tussen witte lakens: een wassen hoofd op een mager lichaam. Hij doet me denken aan het portret van Karel van de Woestijne op zijn doodsbed, maar hij leeft nog. Zijn blauwgeaderde handen, die vaardige handen die konden toveren met een snoeischaar, een spade en een hark, rusten krachteloos naast zijn afgetakelde lijf. Hij kreunt af en toe. Met doorligwonden op zijn onderrug en billen en met morfinepleisters die de ergste pijn verzachten, is hij in het allerlaatste stadium van zijn leven aanbeland: de schemering van de dood. Maar hij is een geboren optimist en een vechter. Hij legt zich niet zomaar bij het onvermijdelijke neer. Hij wil vrouw en kinderen niet in de steek laten. Dat zou verraad zijn, en vaandelvlucht. Wie zal zich over zijn vrouw ontfermen als hij er niet meer is? Wie zal zijn kinderen dan tegen de boze buitenwereld beschermen?

Mijn broer, mijn zus en ik hebben net mijn moeder afgelost. We staan rond het bed van mijn vader. Buiten ligt een gouden zon over mijn geboortestad, maar de gordijnen houden haar buiten. Mijn zus streelt mijn vaders grijze, krullende lokken. Voor een vijftachtigjarige heeft hij nog opvallend veel haar. Ook mijn grootvader had een stevige haarbos. ‘Een schuurborstel op zijn kop’, zeiden ze weleens lachend. Mijn broer, net als ik een kalende vijftiger – wij aarden naar onze grootvader van moederszijde –, houdt zijn hand stevig vast.

Ik omhels mijn vader en fluister hem in het oor dat wij hem graag zien. Dat hij een geweldige vader is geweest. Dat hij de strijd nu mag staken. We zijn er klaar voor. We kunnen het aan. We gaan goed voor onze moeder zorgen, en voor elkaar.

Zijn adem vertraagt. Heel even kijkt hij ons indringend aan. Dan stopt zijn ademhaling, hij vult nog een laatste keer traag zijn longen, een zuchtje, en het is over. Zijn gelaat verandert in een sneeuwlandschap, zijn gebeeldhouwde kop in een grafmonument. Ik meen een lichte glimlach om zijn lippen te ontwaren. Met nauwelijks een hapering is hij van de ene wereld in de andere gestapt. De deur heeft zelfs niet gepiept. Mijn zus sluit zijn ogen.

We zijn gelukkig. Omdat hij uit zijn lijden verlost is. Omdat wij erbij mochten zijn toen hij stierf. Omdat hij ons zozeer vertrouwd heeft dat hij uit de boot is geklommen en over het water naar de overkant is gelopen. Omdat hij ons heeft laten zien dat sterven schoon kan zijn: geen worsteling, maar een omhelzing, geen gevecht maar een overgave.

We zijn diepbedroefd omdat we zijn stem nooit meer zullen horen, zijn guitige ogen nooit meer zullen zien fonkelen, nooit meer zijn warmte, zijn vriendelijkheid, zijn zachtmoedigheid zullen kunnen ervaren. En we beseffen het nog niet, maar we zijn plots afgesneden van talloze verhalen. Vaderverhalen die de brug vormen tussen grootouders en kleinkinderen. Verhalen als eiken balken, die moeiteloos honderd jaar overspannen.

Mensen zijn opgetrokken uit verhalen die ze beleefd, verzonnen of bijgekleurd hebben, verhalen die ze zo vaak hebben gelezen of horen vertellen dat zij ze zich toegeëigend hebben. Familieverhalen zijn bouwstenen van onze identiteit. Ze zijn de bron waaruit schimmen opdoemen die 's nachts in onze dromen komen spoken, beelden die ons kwelen of verblijden in het blauwe uur tussen slapen en waken.

Met zijn dood heeft mijn vader een schat aan verhalen meegenomen in zijn graf. Verhalen die mij met mijn roots verbinden. Ik zal hem nooit meer naar de details kunnen vragen. Ik heb spijt om

alles wat ik hem nooit heb gevraagd. Het wordt harken en wroeten om die verhalen aan de vergetelheid te ontfutselen.

Ik voel de drang om mij – zodra ik meer tijd heb – in het verleden van mijn familie van vaderszijde te verdiepen. Als kind ving ik af en toe wel iets op, maar er is zoveel waar ik het fijne niet van weet. Mij werd verteld dat mijn grootvader in 1914 naar Frankrijk gevlucht is. Maar hoe is dat gegaan? En hoe is hij dan frontsoldaat geworden? Ik weet dat hij uit de Eerste Wereldoorlog kwam als oorlogsinvalide. Maar waar en hoe is hij gewond geraakt? En hoe kon hij als invalide veldwachter worden? Ik hoorde dat hij na afloop van de Tweede Wereldoorlog een tijd geïnterneerd was, en ving het gerucht op dat het iets met de arrestatie van Engelse soldaten te maken gehad zou hebben. Hoe zat dat precies en is er toen nog meer gebeurd? En mijn grootmoeder, hoe heeft zij die moeilijke jaren ervaren? En mijn vader? We hebben het er veel te weinig over gehad.

*

In de dagen na zijn overlijden denk ik vaak terug aan de plek waar mijn vader vandaan kwam: Esen, een boerendorp op een boog-scheut van Diksmuide, het West-Vlaamse stadje tussen Brugge en Veurne, bekend om zijn hoeveboter en boterkoeken, zijn Dodengang, zijn IJzertoren en zijn Vlaams-nationalistische manifestaties, die nu eens de vorm aannamen van een pacifistisch volksfeest, dan weer van een fascistische parade.

Ik herinner me nog goed de naar hedendaagse normen armoedige woonkamer van het huis aan de Esenweg waarin hij opgroeide, toen de straat nog Eikhofstraat heette. Een tafel met grijsgemarmerd formicablad en zes stoelen met een biezen zitting stonden er onder flikkerend neonlicht naast een Leuvense stoof, die fungeerde als kachel, fornuis, bak- en microgolfoven. In een lage donkere kast was een radio ingebouwd, en een grammofoon waarop het vijfenveertigtoerenplaatje van Louis Mestdagh, *De Troebadoer van het Heilig*

Hart, grijsgedraaid werd. Er hingen geen *tableaux* aan de muren. Ook niet van Gaston Theunynck, de neef van mijn grootvader, wiens naïeve, laatexpressionistische grootformaat schilderijen het sieraad zijn van de Sint-Pieterskerk van Esen.

Ik word naar de vroege jaren zestig teruggeflitst wanneer ik die fameuze Pater Mestdagh op YouTube over de te vroeg gestorven Hobokense baanrenner Rupske Lauwers of over Damiaan van Molokai hoor zingen, terwijl het gekraak van de naald op de versleten schijf het verleden tastbaar maakt. Mijn vader hield van zingen en muziek, net als zijn moeder, mijn mollige, zachtmoedige, wijze, suikerzieke grootmoeder en meter Julia, die in 1973 overleed.

Ik zie mijn dementerende vader nog opfleuren wanneer ‘Lied van mijn land’ werd gezongen bij een zangstonde in het woonzorgcentrum. Hoe hij erin slaagde dat lied woord voor woord uit de vermolmdes lades van zijn geheugen op te diepen... Plots herinner ik me hoe ik verlegen om me heen keek, toen hij in de kerk van Esen luidkeels het gregoriaanse kyrie eleison meezong op de tonen van het Lonckeorgel. Zondagsmis en IJzerbedevaart waren de polen waartussen hij navigeerde, christelijk en Vlaams de benen waarop hij stond. Dat had hij van thuis meegekregen. Alles voor Vlaanderen en Vlaanderen voor Kristus.

In de hoek van die woonkamer, vlak bij de deur naar de beste kamer, zie ik de zwarte relaxfauteuil van mijn grootvader nog staan. Ik herinner me hoe hij erin lag met een koud washandje op het voorhoofd.

‘Zet dat lawaai af’, bromde hij nors, wanneer Pater Mestdagh ‘Tom Dooley’ aanhief of wanneer ‘Blanche en zijn peerd’ uit de luidspreker schalde. Hij fleurde pas op bij het kaartspel. Hij leerde ons manillen, een lokale vorm van klaverjassen, en vermaande ons als we niet aandachtig volgden welke troefkaarten al waren afgehaald.

Ik hoor hem nog ‘wat god bewaart, is wel bewaard’ zeggen, of spreken over ‘mensen van ’t gedacht’, waarmee hij Vlaamsgezinden

bedoelde. Ik hoor hem met een glimlach op de lippen de naam van zijn vriend Juul Geerardyn uitspreken – ‘Juultje’, zei hij meestal – of in geuren en kleuren over zijn drie Lourdesreizen vertellen.

Over de oorlog had hij het zelden of nooit. Noch over de Eerste, noch over de Tweede. Op mijn naïeve kindervraag hoeveel Duitsers hij tijdens de Grote Oorlog over de kling gejaagd had, antwoordde hij streng en berispelend: ‘Dat waren ook mensen, jongen!’

*

Het is eind februari 2022. Fietsend over de Handzamedijk realiseer ik me dat ik nooit op deze plek ben geweest en Diksmuide en omgeving dus nog niet vanuit dit perspectief heb bekeken. Onze wekelijkse familiebezoeken bestonden uit eten en praten, kaarten en tuinieren, en voor ons kinderen ook uit spelen natuurlijk, zo ver mogelijk uit de buurt van de volwassenen. Mijn broer, mijn zus en ik hingen bij mijn grootouders van moederszijde in Diksmuide graag rond in het oude atelier van mijn grootvader, tussen ingeslapen draaibanken en schaafmachines. In Esen, bij mijn grootouders van vaderszijde, hinkelden, bikkelden of voetbalden we op de binnenplaats, gingen we konijnenjongen strelen in hun hok en stiekem blauwe druiven plukken in de serre, of speelden we op de hooizolder met de katten, als we niet moesten helpen wieden, aardappelen rooien of geslachte kippen plukken. Wandelen of fietsen deden we nauwelijks. In het tijdperk van de auto leek dat allemaal tijdverlies. Hooguit liepen we eens op en af naar de dorpskerk.

Na een flinke bocht gaat de Handzamedijk over in de Boterdijk. Het grind wordt ruwer. Landbouwmachines, die hier als legertanks over de veldwegen dreunen, hebben diepe sporen nagelaten. Nee, een boterzachte rit garandeert de Boterdijk niet, maar het landschap vouwt zich lieflijk voor mij open: uitgestrekte polders, dooraderd met honderden grachten en beken, met in de verte de kerktorens